

Bevezető

A Kárpát-medencében élő magyar értelmiségi réteg már a 18. század végétől kezdődően megkülönböztetett figyelemmel érdeklődik a Moldvában élő római katolikus vallású, archaikus magyar nyelvjárásokat beszélő közösségek életmódja és kultúrája iránt. A csángóság archaikus műveltségét szervesen beépítette a magyar nemzeti kultúra szerkezetébe, s a peremhelyzetben élők jellegzetes sorsát, nyelvi, oktatási és egyházi kérdéseit folyamatosan szimbolikus mezőnyben értelmezi. Mivel a csángók a magyar polgári nemzetállam megeremtésének korában az ország határain kívül, ortodox románság gyűrűjében éltek, kimaradtak azokból az eseményekből, melyek rendre meghatározták a magyar nemzetépítés folyamatát. A román értelmiségi és politikai elit csak a 19. század közepétől, tehát a modern polgári nemzetépítés kibontakozásával egy időben kezdte célcsoportjának tekinteni a sajátos nyelvi, felekezeti, kulturális, etnikai és regionális identitással rendelkező moldvai csángó közösségeket. Mivel a moldvai csángó falvak lakossága a magyar és a román nemzetépítés ütközőzónájában élt, mindig fokozott figyelemmel próbálták modellálni nyelvhasználatukat, oktatásukat és azonoságtudatukat.

Elsősorban ennek az attitűdnek köszönhető, hogy az elmúlt százötven év alatt közel ötezer kötet, tanulmány, dolgozat és újságcikk jelent meg összesen a magyar nyelvterület peremterületén élő csángó-magyarok archaikus kultúrájával és sorsával kapcsolatban. Ugyanakkor a magyarországi és a romániai archívumok még nagyon jelentős mennyiségű, közöletlen folklóralkotást, kéziratot, dokumentumértékű mozgófilmet, fényképet és hangzóanyagot tárolnak. Napjainkban, amikor a klasszikus népköltészeti gyűjtések kora a gyorsan kibontakozó modernizáció hatására fokozatosan lejár, túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a moldvai csángók által lakott térség az egyik legkutatottabb magyar néprajzi tájegységünk.

Az egyéni kezdeményezések, próbálkozások után a moldvai csángók csoportos, rendszeres, néprajzi és nyelvészeti kutatására viszonylag későn, csak az 1950-es években kerülhetett sor. Mivel a romániai totalitárius hatalom az 1956-os magyar forradalmat követő évtizedekben a kisebbségek gyors asszimilációjára törekedett, minden eszközzel megakadályozta a moldvai csángó falvakban elkezdett néprajzi, népköltészeti és nyelvészeti alap kutatásokat. Később a hazai sajtóban még írni vagy beszélni sem volt szabad a moldvai csángóság sajátos problémáiról. A romániai politikai, gazdasági, társadalmi és művelődési élet fokozatos demokratizálódása csak negyedszázaddal később, az 1989-es decemberi események után kezdett kibontakozni.

A kolozsvári „Babeş–Bolyai” Tudományegyetem Bölcsészkarán 1990-től újra-indult a néprajzi képzés, s előbb a Magyar Nyelv és Kultúra Tanszék, majd a Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék kutatási programjainak keretében kiemelt és megkülönböztetett helyet foglaltak el a moldvai csángó falvakban szervezett néprajzi és nyelvészeti alap kutatások. A kolozsvári székhellyel működő Kriza János Néprajzi Társaság már 1991-től kezdődően tudatosan felvállalta a csángó közösségekben kezdeményezett kutatási programok szervezését és lebonyolítását. A Társaság kolozsvári székházában az elmúlt évtizedben fokozatosan szakszerű adattár, kézikönyvtár és bibliográfiai adatbázis épült. Ez a munkacsoport ugyanakkor 2003 szeptemberében a háromszéki Zabolán állandó néprajzi kiállítást rendezett a moldvai csángók hagyományos népművészetéről, mely a jövőben egy önálló csángó néprajzi múzeum alapjait képezheti.

A több mint tíz éve folyó alap kutatásokat kezdetben az Illyés Közalapítvány, majd 2000-tól kezdődően a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatta. A csoportos jelenkutatásban résztvevők már eddig is több nemzetközi rangú konferencián mutatták be szakmai eredményeiket, ugyanakkor számos sikeres monográfiát és tanulmánykötetet jelentettek meg.

Az eddig kezdeményezett moldvai kutatásokat elsősorban az jellemezte, hogy nem sikerült megfelelő párbeszédet, együttműködést kialakítani a magyar és a román tudósok között. Egészséges szakmai kommunikáció hiányában a csángókkal foglalkozó kutatók munkájukat párhuzamosan végezték, s különböző közvetítők révén egymásnak csak átüzengtek. Előbb a totalitárius hatalom szorítása, majd a kommunikáció hiánya alapjaiban megakadályozta, hogy a csángókkal kapcsolatos vélemények, tudományos eredmények végül nemzetközi szakmai mezőnyben is megmérettessenek.

A kolozvári Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, valamint annak háttérintézménye, a Kriza János Néprajzi Társaság a Moldvában folyó jelenkutatásokba sikerrel vont be fiatal magyar, román, német, olasz és lengyel néprajzosokat, szociológusokat, antropológusokat, történészeket és nyelvészeket is. Ez a kísérlet csakhamar érdekes hangsúlyeltolódást eredményezett tematikai és módszertani téren, mivel a fiatal kollégák már nem elsősorban etnikus mezőnyben vizsgálták a moldvai csángóságot. Az 1989-es romániai változások után szocializálódott új nemzedék tagjai inkább arra keresték a választ, hogy egy ilyen specifikus közösség hogyan válaszol a modernizáció és a globalizáció kihívásaira. Azt próbálták értelmezni, hogy a 20. században kibontakozó nagy gazdasági, társadalmi és kulturális változások, valamint a gyorsan lezajló mobilitási gyakorlatok hogyan strukturálják át a moldvai csángók mindennapi életstratégiáit, világképét, műveltségét, nyelvhasználatát, azonosságtudatát, család- és társadalomszerkezetét.

Kiadványunkban elsősorban fiatal magyar, román, német és olasz kutatók eredményeivel ismerkedhetnek meg. Kötetünk szerzői tehát pályakezdő antropológusok, néprajzosok, nyelvészek, szociológusok és történészek. A különböző ajkú és szemléletű kutatók szövegeinek az a közös sajátossága, hogy mind alapos terepmunkára épülnek, szerzőik tartós dokumentálódást folytattak moldvai falvakban, levéltárakban, múzeumokban és könyvtárakban. Reméljük, hogy értelmezéseik és elemzéseik elősegítetik nemcsak a csángó közösségekben zajló etnikai folyamatok, hanem a moldvai régióban élők árnyaltabb megismerését is.

Kolozsvár, 2005. február 10.

Dr. Pozsony Ferenc